

М. В. Болдуєв,
д. держ. упр., професор, НУ "Запорізька політехніка"
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8889-6555>
О. В. Болдуєва,
д. е. н., доцент, Запорізький національний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5267-1816>
О. В. Артюх,
д. е. н., професор, Одеський національний економічний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8845-8002>
О. Г. Лищенко,
к. е. н., доцент, НУ "Запорізька політехніка"
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9211-9567>
Т. О. Муренко,
к. е. н., доцент, Одеський національний економічний університет
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-4152-501X>

DOI: 10.32702/2306-6814.2026.2.28

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ НА ПІДПРИЄМСТВІ

М. Bolduiev,
Doctor of Public Administration, Professor, National University "Zaporizhzhia Polytechnic"
О. Bolduieva,
Doctor of Economic Sciences, Associate Professor, Zaporizhzhia National University
О. Artyukh,
Doctor of Economic Sciences, Professor, Odesa National University of Economics,
О. Lyshchenko,
PhD in Economics, Associate Professor, National University "Zaporizhzhia Polytechnic"
Т. Murenko,
PhD in Economics, Associate Professor, Odesa National University of Economics

METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF INTERNAL AUDIT FUNCTIONING IN AN ENTERPRISE

У статті досліджено методологічні засади функціонування внутрішнього аудиту на підприємстві як складової управлінської системи, що виконує аналітичну, контрольну та консультативну функції. Проаналізовано наукові підходи до визначення поняття "внутрішній аудит", узагальнено його ключові ознаки — незалежність, об'єктивність, інституціоналізація та здатність створювати додану вартість. На основі вивчення праць українських і зарубіжних авторів, а також міжнародних і національних стандартів сформульовано авторське визначення внутрішнього аудиту.

Особливу увагу приділено методологічним підходам до організації внутрішнього аудиту, зокрема поєднанню загальнонаукових методів з практичними прийомами аудиторської діяльності. Розглянуто адитивний і процедурний підходи до аудиторських методів, а також їхню адаптацію в умовах цифровізації. Обґрунтовано необхідність індивідуалізації аудиторських процедур залежно від специфіки підприємства, рівня автоматизації та управлінських завдань.

The article explores the methodological foundations of internal audit functioning within an enterprise in the context of the growing importance of this tool in modern management systems. The main conceptual approaches to defining "internal audit" presented in the works of domestic and foreign scholars, international standards, and regulatory-methodological documents are analyzed. It has been established that internal audit is viewed not only as a control function but as a comprehensive system of independent, objective, and analytical activities aimed at enhancing the efficiency of the enterprise's operations. Based on a critical review of scholarly sources, the author proposes a definition of internal audit that reflects its modern functions and role within the structure of corporate governance.

The content of internal audit functions is revealed, including the verification of financial reporting, evaluation of internal control effectiveness, diagnosis of management decisions, risk identification, and the development of recommendations for risk mitigation. Particular attention is paid to the transformation of internal audit from a control tool into a strategic mechanism for managerial support, which facilitates the achievement of enterprise goals. The article outlines the relationship between internal audit and areas such as planning, analytics, consulting, resource optimization, and strengthening economic security. It demonstrates that a properly organized internal audit ensures the generation of transparent, reliable, and relevant information necessary for making well-founded management decisions.

The methodological section of the article focuses on approaches to building a system of internal audit methods. It discusses the differences between additive and procedural approaches, which define the structure of audit methodology. It is noted that modern internal audit relies on a combination of general scientific methods (analysis, synthesis, induction, deduction, modeling, systems analysis) and specialized techniques (testing, questionnaires, document review, statistical and economic-mathematical tools). The role of digital technologies in transforming both the technical and methodological bases of audit is highlighted, as well as the importance of automated information systems in ensuring analytical depth in auditing procedures.

Ключові слова: внутрішній аудит, методологія аудиту, система управління, контрольні процедури, аудиторські методи, консультативна функція, внутрішній контроль, управлінські рішення.

Key words: internal audit, audit methodology, management system, control procedures, audit methods, consulting function, internal control, managerial decisions.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

У сучасних умовах підвищеної економічної конкуренції, цифрової трансформації бізнесу та постійного зростання вимог до прозорості управлінських процесів питання ефективної організації внутрішнього аудиту набуває особливої актуальності. Внутрішній аудит уже не обмежується функцією контролю за фінансово-господарською діяльністю підприємства, а поступово перетворюється на інтегрований інструмент управління, що забезпечує аналітичну підтримку прийняття рішень, управління ризиками, удосконалення облікових процедур і підвищення загальної ефективності підприєм-

ства. Разом із тим вітчизняна економічна практика досі стикається з низкою проблем, пов'язаних із недостатнім методичним забезпеченням внутрішнього аудиту, обмеженим використанням його консультативного потенціалу та відсутністю уніфікованих підходів до організації внутрішньої аудиторської служби на підприємстві.

Зазначені обставини обумовлюють необхідність теоретичного осмислення та узагальнення наукових підходів до розуміння сутності, функцій і методології внутрішнього аудиту. Вирішення цієї проблеми має важливе значення як у науковому, так і в практичному аспектах: з одного боку, це сприятиме формуванню цілісної концепції внутрішнього аудиту в системі управління підприємством, з іншого — забезпечить керівництво

підприємств інструментами для більш ефективного контролю, оцінювання та вдосконалення господарської діяльності.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Останні дослідження та публікації свідчать про зростаючий інтерес науковців до проблематики внутрішнього аудиту як інструменту управління ефективністю та ризиками на підприємствах. Зокрема, у працях Т. Ю. Копотієнко, Н. І. Дорош, Т. Є. Дем'яненко, О. І. Коблянської та Н. В. Спіциної акцентується увага на функціональному призначенні внутрішнього аудиту, його ролі у забезпеченні фінансової дисципліни, обґрунтованості управлінських рішень та вдосконаленні системи внутрішнього контролю. У міжнародному науковому просторі важливими є підходи, запропоновані A. Arens, Messier W.F., Glover, S.M., Prawitt D.F., а також положення Міжнародних стандартів професійної практики внутрішнього аудиту, які визначають принципи незалежності, об'єктивності та доданої вартості. Проте, попри наявність ґрунтовних напрацювань, досі відсутнє цілісне методологічне узагальнення, що враховувало б як нормативну, так і прикладну специфіку внутрішнього аудиту на українських підприємствах, що й зумовлює потребу подальших досліджень у цьому напрямі.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою статті є теоретичне узагальнення та поглиблення методологічних засад функціонування внутрішнього аудиту на підприємстві шляхом аналізу наукових підходів, нормативно-методичних джерел і практичних аспектів його організації з урахуванням сучасних вимог до ефективного управління, контролю та оцінювання господарської діяльності.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

У вітчизняній економічній практиці поняття "внутрішній аудит" залишається відносно новим та ще не було достатньої теоретичної розробки, а його практичне застосування досі є обмеженим. Внутрішній аудит передбачає функціонування в межах підприємства як самостійна, незалежна діяльність, що ініціюється керівництвом для цілей контролю та оцінювання роботи окремих структурних одиниць, функціональних підрозділів і елементів облікової системи. Основним призначенням внутрішнього аудиту є підвищення результативності виконання стратегічних і операційних завдань, які ставляться перед підприємством. Зазвичай аудит виконується фахівцями, що є штатними працівниками підприємства.

Наявність внутрішнього аудиту на сучасному етапі є надзвичайно важливою. Це зумовлено насамперед зростанням конкуренції між підприємствами однієї галузі, які змагаються не лише за розширення ринків збуту, оптимізацію витрат логістики, а й за підвищення обсягів виробництва та покращення характеристик продукції відповідно до зростаючих запитів споживачів. У такому середовищі внутрішній аудит виконує низку стратегічних завдань, що спри-

яють збереженню позицій підприємства на ринку: з одного боку, він формує передумови для підвищення якості продукції та послуг; з іншого — забезпечує об'єктивну оцінку фінансово-господарських результатів діяльності підприємства й окремих його ланок управління.

Запровадження внутрішнього аудиту є логічною відповіддю на низку викликів сучасного бізнес-середовища, серед яких: необхідність регулярного надання управлінському персоналу перевіреної та надійної інформації; тиск конкурентного середовища, що змушує шукати додаткові джерела підвищення ефективності; потреба у своєчасному виявленні та запобіганні фінансовим порушенням; управління внутрішніми ризиками; а також контроль і координація діяльності підрозділів і відповідальних посадових осіб.

З метою глибшого осмислення теоретико-практичних засад внутрішнього аудиту доцільно проаналізувати концептуальні підходи, що викладені у працях вітчизняних і зарубіжних науковців (табл. 1).

Аналіз визначень внутрішнього аудиту, поданих у різних наукових, нормативних і професійних джерелах, дозволяє виявити ключові характеристики цього поняття та здійснити їх критичне узагальнення. У більшості дефініцій внутрішній аудит розглядається як внутрішня функція управління, організована в межах суб'єкта господарювання. Така функція спрямована на підвищення ефективності управлінських процесів, що підтверджується в працях Т. Ю. Копотієнко, О. В. Філозопа, Н. В. Спіциної, О. І. Коблянської, а також у методичних документах НБУ, Держфінпослуг і класичних працях зарубіжних авторів (Arens, Messier W.F., Glover, S.M., Prawitt D.F.).

Важливим концептуальним положенням, яке об'єднує більшість визначень, є наголос на незалежності й об'єктивності внутрішнього аудиту. Ці ознаки фігурують у формулюваннях Міжнародних стандартів професійної практики внутрішнього аудиту, роботах К. Назарової, Н. В. Спіциної, О. В. Артюх-Пасюти, Н. М. Проскуриної та інших дослідників. Саме незалежний статус підрозділу внутрішнього аудиту забезпечує довіру до його висновків і дозволяє ефективно виконувати функції контролю, оцінювання та надання консультацій.

Ще однією загальною ознакою є консультаційний характер діяльності внутрішнього аудиту. У низці джерел (зокрема, у стандартах, постановах регуляторних органів та працях Дем'яненко, Назарової, Артюх-Пасюти) підкреслюється, що внутрішній аудит покликаний не лише виявляти недоліки, а й формувати рекомендації щодо удосконалення управлінських і облікових процесів. Таким чином, внутрішній аудит розглядається як інструмент покращення діяльності підприємства, що сприяє досягненню його стратегічних цілей.

Водночас існують і відмінності у підходах до визначення внутрішнього аудиту. Частина авторів (Т. А. Бутинець, О. В. Філозоп, регуляторні органи) акцентують увагу на контролюючій функції внутрішнього аудиту, тоді як інші (К. Назарова, Messier W.F., Glover, S.M., Prawitt D.F., Артюх-Пасюта) — на стратегічному значенні та створенні доданої вартості для організації. Крім

Таблиця 1. Розуміння вченими змісту поняття "внутрішній аудит"

Джерело	Внутрішній аудит
Копотієнко Т. Ю. [8]	Створеною в інтересах власника (співвласників) корпоративного утворення системою, зміст якої полягає у здійсненні уповноваженим відділом перманентної, послідовної діяльності щодо оцінки ефективності управління господарською діяльністю підприємства менеджерами, надання рекомендацій відносно її підвищення, встановлення достовірності облікових даних і показників звітності, оцінки надійності систем бухгалтерського обліку, внутрішньогосподарського контролю підприємства тощо шляхом застосування спеціально визначених процедур.
Міжнародні стандарти професійної практики внутрішнього аудиту [10]	Відділ, підрозділ, команда консультантів або інших спеціалістів, які надають незалежні об'єктивні аудиторські та консультаційні послуги, що додають вартості організації та покращують її діяльність.
Міжнародні стандарти аудиту, надання впевненості та етики [9]	Діяльність з оцінювання, яка організована в межах суб'єкта господарювання і яку виконує окремий відділ. Функції внутрішнього аудиту охоплюють, зокрема, перевірку, оцінювання та моніторинг адекватності й ефективності функціонування систем бухгалтерського обліку і внутрішнього контролю
Методичні рекомендації щодо вдосконалення корпоративного управління в банках України [14]	Незалежна, об'єктивна перевірка та надання консультацій з метою підвищення ефективності операцій банку. Внутрішній аудит допомагає банку досягти встановлених цілей шляхом забезпечення систематичного дисциплінованого підходу до оцінки та підвищення ефективності процесів внутрішнього контролю, управління ризиками та корпоративного управління
Методичні рекомендації щодо проведення внутрішнього аудиту фінансових установ [13]	Незалежна експертна діяльність служби внутрішнього аудиту фінансової установи, яка полягає у проведенні перевірок та здійсненні оцінки, як правило, таких елементів: системи внутрішнього контролю фінансової установи; фінансової і господарської інформації; економічності та продуктивності діяльності фінансової установи; дотримання законів, нормативних актів та інших зовнішніх вимог
Філозоф О. В. [17]	Система оцінки, аналізу та контролю діяльності підприємства в цілому та окремих показників і підрозділів, зокрема, для забезпечення ефективності використання вкладених коштів.
Дорош Н. І. [6]	Незалежне об'єктивне підтвердження та консультування, що розроблено для підвищення ефективності та покращення діяльності підприємства.
Бутинець Т. А. [3]	Одна з функцій управління, розроблена керівництвом система контрольних процедур з поточного та подальшого контролю бізнес-процесів, що здійснюється працівниками спеціалізованого структурного підрозділу компанії.
Спіцина Н. В., Кравцова С. В. [16]	Форма незалежного фінансово-господарського контролю всередині суб'єкта господарювання, направлена на комплексну оцінку результатів діяльності підприємства, визначення ефективності системи управління та надання інформації та пропозицій щодо вдосконалення системи обліку та контролю на підприємстві на різних рівнях з метою управління потенційними ризиками, здійснення ефективного фінансового контролю, забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства.
Назарова К. [11]	Діяльність з незалежного, об'єктивного засвідчення та надання рекомендацій, що допомагає організації в удосконаленні своєї діяльності, досягненні поставлених цілей шляхом застосування систематичних і регламентованих підходів до оцінки та підвищення ефективності процесів управління ризиками, контролю та корпоративного управління. Таким чином, внутрішній аудит є одним зі способів контролю за правомірністю та ефективністю діяльності всіх підрозділів підприємства.
Дем'яненко Т. Є. [5]	Незалежна діяльність з оцінювання, здійснювану в інтересах керівництва і (або) власників, організовану в межах підприємства, регламентовану внутрішніми нормативними актами системою, спрямовану на удосконалення діяльності підприємства шляхом перевірки та моніторингу адекватності й ефективності функціонування систем бухгалтерського обліку і внутрішнього контролю, достатності, точності та релевантності облікової інформації, що створюється і передається для прийняття управлінських рішень, управління ризиками, аналізу ефективності господарської діяльності та надання консультацій і рекомендацій керівництву підприємства і його підрозділів
Артюх-Пасюта О. В. [1]	Діяльність з незалежного, об'єктивного засвідчення та надання рекомендацій, що допомагає організації в удосконаленні своєї діяльності, досягненні поставлених цілей шляхом застосування систематичних і регламентованих підходів до оцінки та підвищення ефективності процесів управління ризиками, контролю та корпоративного управління
Коблянська О. І. [7]	Діяльність окремого незалежного підрозділу підприємства з питань фінансово-господарської діяльності підприємства, чия мета є допомога вищому керівництву ефективно виконувати свої управлінські функції
Проскуріна Н. М., Гороховець Ю. А. [15]	Оцінка надійності та ефективності наявної системи внутрішнього контролю. Функція незалежної оцінки всіх аспектів діяльності організації, здійснювана зсередини організації і спрямована на створення у менеджерів компанії впевненості в тому, що система контролю, яка існує, надійна й ефективна
Messier W.F., Glover, S.M., Prawitt D.F. [19]	Елемент системи внутрішнього контролю, створений адміністрацією для перевірки, оцінювання та подання звітності щодо бухгалтерського обліку та інших складових контролю господарської діяльності
Arens Alvin A. [18]	Внутрішньогосподарський аудит, що забезпечує адміністрацію цінною інформацією для ухвалення рішень, пов'язаних з ефективним функціонуванням їхнього бізнесу

того, у деяких джерелах завдання внутрішнього аудиту окреслено узагальнено, без конкретизації сфер застосування (Дорош, Артюх-Пасюта), тоді як інші джерела (Копотієнко, Дем'яненко, Держфінпослуг) деталізують напрями перевірки, оцінки та моніторингу.

Узагальнюючи наведене, слід зазначити, що сучасне розуміння внутрішнього аудиту виходить за межі його традиційного трактування як виключно контрольної функції. Усе частіше він розглядається як

універсальний інструмент стратегічного управління, який поєднує перевірку, оцінювання, консультування та підтримку прийняття управлінських рішень. Вітчизняна наукова думка демонструє поступовий перехід від вузько контрольного до комплексного, ціннісно-орієнтованого розуміння внутрішнього аудиту.

На підставі проведеного аналізу дефініцій внутрішнього аудиту, запропонованих у наукових працях українських

нських і зарубіжних дослідників, міжнародних стандартах та нормативно-методичних документах, доцільно сформулювати авторське визначення цього поняття з урахуванням сучасних підходів до його змісту, цілей і функціонального призначення.

По-перше, внутрішній аудит є системно організованою діяльністю, яка здійснюється в межах підприємства через створення окремого структурного підрозділу. Цей аспект чітко простежується в працях Т. Ю. Копотієнко, О. В. Філозопа, у Міжнародних стандартах аудиту та методичних рекомендаціях НБУ, де наголошується на інституціалізації внутрішнього аудиту в структурі суб'єкта господарювання.

По-друге, ключовими ознаками внутрішнього аудиту є незалежність і об'єктивність. Саме ці риси визначають його здатність надавати достовірну оцінку ефективності діяльності підприємства, що підтверджується у визначеннях, поданих у МСВПВВА, дослідженнях К. Назарової, Н. В. Спіциної, а також у працях зарубіжних авторів (Arens, Messier W.F., Glover, S.M., Prawitt D.F.).

По-третє, внутрішній аудит має подвійну функцію: оцінювальну (перевірка ефективності систем управління, контролю, обліку) та консультативну (надання рекомендацій керівництву). Такий підхід відображено в Міжнародних стандартах, а також у визначеннях Дем'яненко, Артюх-Пасюти, Спіциної, де внутрішній аудит трактується як інструмент управлінської підтримки для досягнення цілей організації.

По-четверте, особливу увагу в сучасних підходах приділено доданій вартості, яку генерує внутрішній аудит для організації. У МСВПВВА та у працях Назарової, Messier W.F., Glover, S.M., Prawitt D.F. і Arens зазначається, що внутрішній аудит має бути не лише засобом контролю, а й інструментом вдосконалення бізнес-процесів, управління ризиками та зміцнення корпоративного управління.

Ураховуючи зазначене, можна запропонувати наступне авторське визначення: внутрішній аудит — це незалежна, об'єктивна та інституціоналізована в межах підприємства система аналітичної, контрольної й консультативної діяльності, яка спрямована на оцінювання ефективності функціонування систем управління, бухгалтерського обліку, внутрішнього контролю та управління ризиками з метою підвищення якості управлінських рішень і досягнення стратегічних цілей організації.

З урахуванням викладених вище положень, аудит як складова фінансового контролю передбачає реалізацію низки ключових функцій.

По-перше, аудитори здійснюють збір первинної інформації щодо фінансової та господарської діяльності економічного суб'єкта. На основі отриманих даних формується попередній план аудиту й розробляється детальна програма перевірки. Одним з етапів є створення тестових завдань для оцінювання системи внутрішнього контролю, що дозволяє визначити ступінь її ефективності. Необхідним кроком також є аналіз установчих документів, що регламентують правовий статус підприємства, ознайомлення з його операційною діяльністю та механізмами управління.

Далі формується пакет внутрішніх аудиторських документів. На практичному етапі перевірки

здійснюється аналіз достовірності бухгалтерського обліку та фінансової звітності на предмет відповідності вимогам чинного законодавства. Це охоплює, зокрема, оцінку повноти відображення операцій, правильності взаєморозрахунків з контрагентами, дотримання правил ведення облікових записів, кореспонденції рахунків тощо.

У межах внутрішнього аудиту, що функціонує безпосередньо на підприємстві, розв'язується низка прикладних завдань. Серед них — перевірка відповідності організаційних регламентів чинному законодавству й установчим документам; контроль за правильністю укладання та реалізації господарських контрактів; оцінка наявності, стану та вартості активів, а також ефективності використання ресурсів — матеріальних, трудових і фінансових. Окрему увагу приділяють дотриманню порядку формування цін, тарифів і розрахункової дисципліни, своєчасності податкових та інших платежів до бюджету.

Аудиторське дослідження об'єктів здійснюється шляхом застосування як загальновизнаних наукових методів, так і спеціалізованих інструментів.

У сучасній науці сформувались два концептуальні підходи до трактування методів бухгалтерського обліку та аудиту — адитивний і процедурний. Прихильники адитивного підходу розглядають метод як сукупність окремих прийомів або способів, що використовуються для фіксації та відображення господарських операцій у системі обліку. Тривалий час економісти, які дотримувалися цієї точки зору, дискутували щодо кількісного складу такої системи — тобто, скільки саме прийомів доцільно включати до методологічного комплексу обліку.

В свою чергу процедурний підхід у визначенні методу бухгалтерського обліку й аудиту розглядає метод не як просту сукупність прийомів чи способів, а як послідовність логічно взаємопов'язаних етапів (процедур), які забезпечують повноцінне досягнення цілей обліку або аудиту — тобто отримання достовірної, повної та обґрунтованої інформації для прийняття управлінських рішень.

Метод у межах цього підходу трактується не просто як набір технічних інструментів (наприклад, рахунки, подвійний запис, баланс), а як структурована методологія: спочатку спостереження та фіксація господарських явищ; далі — їх обробка, узагальнення, перевірка; на завершлення — формування результатів і висновків для користувачів інформації.

У процедурному підході велика увага приділяється внутрішній логіці процесу обліку чи аудиту, де кожен етап слугує основою для наступного. Наприклад, в аудиті: планування → збір доказів → оцінювання ризиків → формування висновку. Такий підхід є більш аналітичним і системним, ніж адитивний. Він відповідає сучасним вимогам до прозорості й достовірності облікової та аудиторської інформації, зокрема в умовах комп'ютеризованого середовища, коли лише простого використання традиційних прийомів недостатньо.

Таким чином, процедурний підхід розглядає метод бухгалтерського обліку чи аудиту як цілісну систему, яка передбачає не лише набір прийомів, а й певну логіку та

послідовність їх застосування відповідно до завдань обліку або перевірки. Він надає методологічну глибину й узгоджується з сучасними міжнародними стандартами бухгалтерського обліку та аудиту.

Побудова концептуальних засад внутрішнього аудиту ґрунтується на загальноновизнаних принципах, які класифікуються на етичні, правові, організаційні та методологічні. Серед методологічних положень особливе значення має принцип доказовості, який виступає ключовим як для бухгалтерського обліку, так і для аудиторської діяльності.

На структуру методології внутрішнього аудиту справляють вплив низка чинників, зокрема: наявність внутрішньофірмових нормативів, види економічної діяльності підприємства, специфіка об'єктів контролю, управлінський стиль і політика, а також рівень автоматизації аудиторських процесів. Внутрішні стандарти аудиту мають відображати як організаційні, так і методичні засади функціонування аудиторської служби на підприємстві. Водночас, на практиці в Україні відсутність таких нормативів часто свідчить про недооцінку ролі внутрішнього аудиту у забезпеченні ефективності управлінських процесів, особливо в середніх і великих компаніях. Більшість вітчизняних підприємств обмежуються виконанням контрольних функцій у формі ревізій або перевірок, що проводяться аудиторами-ревізорами, хоча таких дій недостатньо для повноцінного аналізу ефективності використання ресурсів та управління виробничими процесами.

Досвід впровадження внутрішнього аудиту в економічно розвинених країнах засвідчує необхідність нормативного закріплення його методологічних засад у вигляді чітко визначених внутрішньофірмових стандартів. Залежно від характеру господарської діяльності підприємства змінюється обсяг і зміст контрольних процедур. Зокрема, чим більш диверсифікованою є структура підприємства за видами діяльності, тим ширше коло об'єктів аудиту, що, своєю чергою, потребує застосування ширшого спектра методичних підходів. Наприклад, у торгівельних підприємствах відсутня потреба у проведенні натурних замірів, які є типовими для будівельних організацій чи компаній, що займаються капітальним будівництвом.

Особливості об'єкта внутрішнього аудиту визначають потребу в індивідуальному доборі відповідних методів і прийомів, що формують прикладний аспект аудиторського методу. Стратегічні орієнтири внутрішнього аудиту, глибина перевірок, їхні напрями безпосередньо залежать від управлінських рішень. В окремих випадках керівництво обмежується контролем достовірності фінансової звітності або окремих операцій, тоді як в інших — ініціює проведення глибокого економічного аналізу, оцінювання ефективності використання ресурсів, прогнозування розвитку бізнесу тощо.

Значний вплив на методологію внутрішнього аудиту має впровадження автоматизованих технологій. Вони трансформують не лише технічний аспект аудиторської діяльності, а й методичну базу її реалізації. Зокрема, комп'ютеризація аудиту вимагає розробки спеціалізованих інформаційних систем, що включають економіко-математичні моделі, організаційні та технічні компо-

ненти, стандарти, а також програмно-інформаційне забезпечення. Відповідно до підходу, поданого у праці В.І. Волинця та співавторів, сучасна комп'ютерна аудиторська система складається з двох частин: функціональної, яка охоплює методики, способи й засоби реалізації аудиту; та забезпечуючої, до складу якої входять технічні, програмні, інформаційні ресурси [4].

Таким чином, визначення фундаментальних принципів і зовнішніх чинників, що формують методологічну основу внутрішнього аудиту, створює підґрунтя для якісного дослідження об'єктів внутрішньогосподарського контролю й підвищення його ефективності.

Згідно з позицією М.Т. Білухи [2], аудиторська діяльність базується як на загальнонаукових методах, так і на специфічних прийомах фінансово-господарського контролю. До перших належать:

- аналіз — розчленування об'єкта аудиту на складові елементи з метою їх окремого вивчення (наприклад, аналіз витрат, доходів, руху грошових коштів);

- синтез — поєднання окремих частин у цілісну картину; застосовується при формулюванні загальногосподарського висновку на основі вивчених фрагментів інформації;

- індукція — узагальнення на основі вивчення окремих фактів, документів або операцій (від часткового до загального);

- дедукція — перевірка обґрунтованості конкретних фактів, виходячи з відомих загальних положень (від загального до окремого);

- аналогія — застосування досвіду перевірки інших подібних підприємств або аналогічних операцій для виявлення типових порушень або ризиків;

- моделювання — побудова моделей господарських процесів для оцінки їх ефективності або виявлення ймовірних відхилень;

- абстрагування — відокремлення від несуттєвих деталей для зосередження на ключових аспектах аудиторського дослідження;

- конкретизація — зворотний процес до абстрагування, коли до загальної концепції додаються конкретні приклади або дані для її підтвердження;

- системний аналіз — вивчення об'єкта аудиту як системи, з урахуванням взаємозв'язків між його складовими (наприклад, взаємозалежність бухгалтерського обліку, управління і внутрішнього контролю);

- функціонально-вартісний аналіз — аналіз функцій та витрат на їх реалізацію з метою оптимізації витрат і підвищення ефективності діяльності.

Інструментами, що дозволяють ефективно реалізувати на практиці вищезазначені специфічні методи аудиту, є низка прийомів, серед яких можна виокремити: перевірку документації, застосування статистичних процедур, формальний аналіз, логічну та арифметичну перевірку, спеціалізовані контрольні дії, анкетування, тестування, підрахунок, а також елементи економіко-математичного аналізу тощо. У науковій і навчальній літературі ці прийоми часто ототожнюють із методами аудиту, що не зовсім коректно з методологічної точки зору, оскільки зазначені дії є складовими частинами або інструментальним забезпеченням відповідних методів.

Наприклад, під час реалізації таких методів, як спостереження, огляд або опитування, можуть застосовуватись анкетування та тестування як допоміжні прийоми. У межах методів оцінювання та інспектування доцільно використовувати документальну перевірку, формальні процедури, арифметичні підрахунки тощо. Аналітичний огляд, як правило, супроводжується застосуванням логічного аналізу, статистичних методів і економіко-математичних інструментів [12].

Важливо наголосити, що структура та зміст проекту організації внутрішнього аудиту багато в чому залежать від виду аудиторських послуг, які надаються. Створення такого проекту сприяє впровадженню інноваційних форм контролю, удосконаленню організаційної роботи аудиторського підрозділу та підвищенню професійної ефективності його працівників.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Внутрішній аудит у сучасних умовах господарювання перетворився на важливий елемент системи стратегічного управління підприємством, виходячи за межі традиційного трактування його як виключно контрольного інструменту. Проведений аналіз наукових, нормативних і професійних джерел засвідчив, що внутрішній аудит дедалі частіше розглядається як багатофункціональна діяльність, яка поєднує аналітичну, оціночну, контрольну та консультативну компоненти. Його функціонування ґрунтується на принципах незалежності, об'єктивності та системності, що забезпечує формування достовірної інформації для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Авторське визначення внутрішнього аудиту, сформульоване на основі міждисциплінарного підходу, інтегрує ключові характеристики з наукових трактувань, міжнародних стандартів і методичних рекомендацій, що дає змогу адаптувати концепцію внутрішнього аудиту до реалій українських підприємств.

Методологічна основа внутрішнього аудиту охоплює поєднання загальнонаукових методів дослідження (аналіз, синтез, індукція, дедукція, моделювання, системний аналіз) зі специфічними прийомами аудиторської практики, такими як перевірка документації, тестування, анкетування, формальні та логічні процедури. Особливу увагу приділено процедурному підходу до методології аудиту, який передбачає чітку послідовність дій — від планування до формування висновків. Крім того, на функціонування внутрішнього аудиту суттєво впливають організаційні чинники (наявність внутрішніх стандартів, особливості діяльності підприємства, рівень автоматизації), що вимагає індивідуального підходу до побудови системи контролю. Упровадження ефективної методологічної моделі внутрішнього аудиту сприяє підвищенню якості управління, зміцненню економічної безпеки та досягненню стратегічних цілей підприємства.

Література:

1. Артюх-Пасюта О. В. Теоретичні основи внутрішнього аудиту та його місце у системі управління підприємством. Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки. 2014. Вип. 8 (2). С. 67—73.

2. Білуха М.Т. Курс аудиту: підручник. К.: Вища школа. Знання, 1998. 574с.

3. Бутинець Т. А. Внутрішній аудит основних засобів: виявлення типових порушень в обліку. Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. 2014. Вип. 3. С. 3-12.

4. Волинець В.І., Погрішук Б. В., Гордополова Н. В. Інформаційні системи і технології в обліку і аудиті. Практикум: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. спец. "Облік і аудит".; Терноп. нац. екон. ун-т, Вінниц. навч.-наук. ін-т економіки. 4-е вид., перероб. і допов. Тернопіль: Крок, 2018. 295 с.

5. Дем'яненко Т. Є. Теоретичні аспекти поглиблення сутності внутрішнього аудиту. Облік і фінанси. 2016. № 3. С. 122—127.

6. Дорош Н. І. Сутність і призначення внутрішнього аудиту. Вісник ЖДТУ. Серія "Економічні науки". 2006. № 1. С. 41—46.

7. Коблянська О. І. Теоретичні і практичні аспекти здійснення внутрішнього аудиту. Вісник Університету банківської справи Національного банку України. 2014. № 3. С. 133—137.

8. Копотієнко Т. Ю. Теоретичні засади внутрішнього аудиту. Бізнес Інформ. 2021. № 10. С. 284—290.

9. Міжнародні стандарти аудиту, надання впевненості та етики: пер. з англ. / О. В. Селезньов, О. Л. Ольховікова, О. В. Гик, Т. Ц. Шарашиддзе, Л. Й. Юрківська, С. О. Куліков. К.: ТОВ "ІАМЦ АУ "Статус", 2006. С. 1152.

10. Міжнародні стандарти професійної практики внутрішнього аудиту. Редакція 2017 року. URL: <https://na.theiaa.org/translations/PublicDocuments/IPPF-Standards-2017-Ukrainian.pdf>

11. Назарова К. Сучасні тенденції трансформації внутрішнього аудиту. Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. 2011. № 6. С. 94—101.

12. Никонович М. О., Редько К. О. Аудит: підручник.; за ред. д-ра екон. наук, проф. Є. В. Мниха; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2014. 747 с.

13. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо проведення внутрішнього аудиту фінансових установ: Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 27.09.2005 № 4660.

14. Про схвалення Методичних рекомендацій щодо вдосконалення корпоративного управління в банках України: Постанова Правління НБУ від 28.03.2007 № 98.

15. Проскуріна Н. М., Гороховець Ю. А. Теоретико-практичні аспекти діяльності служби внутрішнього аудиту на підприємстві. Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Сер.: Економіка. 2011. Вип. 16. С. 205—212.

16. Спіцина Н. В., Кравцова С. В. Внутрішній аудит: підходи до визначення, відмінності від зовнішнього аудиту. Бізнес Інформ. 2020. № 5. С. 342—348.

17. Філозоф О. В. Розвиток внутрішнього аудиту в Україні: організація і методика: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.09. Житомир, 2010. 22 с.

18. Arens, Alvin A.; Loebbecke, James K. Auditing: An Integrated Approach (6th Edition). Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, 1994. 880 p.

19. Messier W.F., Glover, S.M., Prawitt D.F. Auditing & Assurance Services: A Systematic Approach. (10th Edition), New York: McGraw Hill, 2016. 832 p.

References:

1. Artiukh-Pasiuta, O.V. (2014), "Theoretical foundations of internal audit and its place in the enterprise management system", *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu*. Ser.: Ekonomichni nauky, vol. 8 (2), pp. 67—73.
2. Bilukha, M.T. (1998), *Kurs audytu: pidruchnyk [Audit course: textbook]*, Vyshcha shkola. Znannia, Kyiv, Ukraine.
3. Butynets, T.A. (2014), "Internal audit of fixed assets: identification of typical accounting violations", *Problemy teorii ta metodolohii bukhgalterskoho obliku, kontroliu i analizu*, vol. 3, pp. 3—12.
4. Volynets, V.I. Pohrishchuk, B.V. and Hordopolo-va, N.V. (2018), *Informatsiini systemy i tekhnolohii v obliku i audyti. Praktykum: navch. posib. dlia studentiv vyshch. navch. zakl. spets. "Oblik i audyt" [Information systems and technologies in accounting and audit. Workshop: study guide for HEI students majoring in "Accounting and Audit"]*, 4th ed, Krok, Ternopil, Ukraine.
5. Dem'ianenko, T.Ye. (2016), "Theoretical aspects of deepening the essence of internal audit", *Oblik i finansy*, vol. 3, pp. 122—127.
6. Dorosh, N.I. (2006), "The essence and purpose of internal audit", *Visnyk ZhDTU. Seriya "Ekonomichni nauky"*, vol. 1, pp. 41—46.
7. Koblianska, O.I. (2014), "Theoretical and practical aspects of conducting internal audit", *Visnyk Universytetu bankivskoi spravy Natsionalnoho banku Ukrainy*, vol. 3, pp. 133—137.
8. Kopotienko, T.Yu. (2021), "Theoretical principles of internal audit", *Biznes Inform*, vol. 10, pp. 284—290.
9. Seleznev, O.V. Olkhovikova, O.L. Hyk, O.V. Sharyshydzhe, T.Ts. Yurkivska, L.Yi. and Kulikov, S.O. (2006), *Mizhnarodni standarty audytu, nadannia vpevnenosti ta etyky: per. z anhli. [International standards on auditing, assurance, and ethics: translated from English]*, TOV "IAMTS AU "Status", Kyiv, Ukraine.
10. The Institute of Internal Auditors (2017), "International Standards for the Professional Practice of Internal Auditing", available at: <https://na.theiia.org/trans-lations/PublicDocuments/IPPF-Standards-2017-Ukrainian.pdf> (Accessed 30 November 2025).
11. Nazarova, K. (2011), "Modern trends in the transformation of internal audit", *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho torhovelno-ekonomichnoho universytetu*, vol. 6, pp. 94—101.
12. Nykonovych, M.O. and Redko, K.O. (2014), *Audyt [Audit]*, Kyiv. nats. torh.-ekon. un-t, Kyiv, Ukraine.
13. State Commission for Regulation of Financial Services Markets of Ukraine (2005), "Order on approval of the Methodological Recommendations on Internal Audit in Financial Institutions, no. 4660 dated 27 September 2005", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v4660486-05#Text> (Accessed 30 November 2025).
14. National Bank of Ukraine (2007), "Resolution of the Board of the NBU 'On approval of the Methodological Recommendations for Improving Corporate Governance in Ukrainian Banks', no. 98 dated 28 March 2007", available

at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0098500-07#Text> (Accessed 30 November 2025).

15. Proskurina, N.M. and Horokhovets, Yu.A. (2011), "Theoretical and practical aspects of the activity of the internal audit service at the enterprise", *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia"*. Ser.: Ekonomika, vol. 16, pp. 205—212.

16. Spitsyna, N.V. and Kravtsova, S.V. (2020), "Internal audit: approaches to definition, differences from external audit", *Biznes Inform*, vol. 5, pp. 342—348.

17. Filosop, O.V. (2010), "Development of internal audit in Ukraine: organization and methodology, PhD thesis abstract, Zhytomyr, Ukraine.

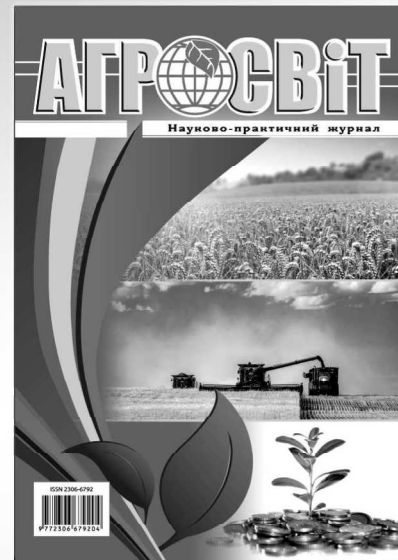
18. Arens, A.A. and Loebbecke, J.K. (1994), *Auditing: An Integrated Approach*, 6th ed, Prentice Hall, Englewood Cliffs, NJ, USA.

19. Messier, W.F. Glover, S.M. and Prawitt, D.F. (2016), *Auditing & Assurance Services: A Systematic Approach*, 10th ed, McGraw Hill, New York, USA.
Стаття надійшла до редакції 04.01.2026 р.

АГРОСВІТ

<https://nauka.com.ua>

Передплатний індекс: 23847

Виходить 24 рази на рік

**Журнал включено до переліку
наукових фахових видань України
з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б»)**

Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292